

„SPALVINK VILNIŲ“: PATRAUKLUS SKAITMENINIO KULTŪROS PAVELDO PANAUDOJIMAS

Įvairios pasaulio ir Lietuvos atminties institucijos vis intensyviau ieško būdų, kaip kūrybiškai panaudoti, aktualizuoti suskaitmeninto kultūros paveldo turinį. Džiugu matyti, kad kasmet tokių iniciatyvų daugėja, jos maloniai nustebina tiek plačiąją visuomenę, tiek skaitmeninimo srityje dirbančius specialistus. Vystantis technologijoms išradingas skaitmeninio turinio panaudojimas yra vienas geriausių būdų atkreipti įvairių visuomenės grupių dėmesį. Kad kultūros paveldu domėtusi ne vien mokslininkai, menotyrininkai, bet ir meno mėgėjai, interneto naršytojai, jis turi būti lengvai prieinamas ir pateikiamas patrauklia forma.

2023-iaisiais sukanka 700 metų, kai didžiojo kunigaikščio Gedimino laiške pirmąkart buvo paminėtas Vilnius. Šiai sukakčiai paminėti sostinės taryba patvirtino įvairių renginių programą „Vilniui 700“. Lietuvos dailės muziejaus (LDM) padalinyje Vilniaus paveikslų galerijoje 2018 m. sausio mėnesį buvo atidaryta vieno eksponato paroda „Lietuvos valdovo žodis pasauliui: atveriamė mūsų žemę ir valdas kiekvienam geros valios žmogui“, kurioje eksponuotas kunigaikščio Gedimino laiško nuorašas.

Siekiant prisidėti prie šios iniciatyvos LDM filialo Lietuvos muziejų informacijos, skaitmeninimo ir LIMIS centro (LM ISC LIMIS) darbuotojams kilo sumanymas išleisti spalvinimo knygą bei sukurti interaktyvų spalvinimo žaidimą-knygą pagal muziejuose saugomų eksponatų vaizdus. Spalvinimo knygų sumanytojai (idėjos autorė, projekto vadovė – D. Sirgedaitė, dailininkė – R. Mozūraitė, programuotojas – A. Urbelis, tekstų kūrėja – L. Bačkienė) parengė projektą „Spalvink Vilnių. Miesto įkūrimas“, kurio pagrindinis tikslas – visuomenės laisvalaikio turtinimas inovatyviomis, šiuolaikiškėmis priemonėmis, susidomėjimo skaitmeniniu turiniu skatinimas.

Spalvinti ir pažinti

Kaip kilo idėja populiarinti muziejaus kolekcijas per spalvinimo veiklas? Tai lėmė du veiksniai: spalvinimo knygų populiarumas ir užsienio šalių praktika pateikti auditorijai kultūros paveldą šiuolaikiška forma.

Šiandien jau nieko nestebina tai, kad spalvinimas tapo laisvalaikio praleidimo būdu, kurį mėgsta ne tik vaikai, bet ir suaugusieji. Žiniasklaida teigia, kad prieš penkerius metus spalvinimas nepaprastai greitai išplito JAV, kur žmonės daug dirba ir nuolat ieško būdų, kaip efektyviau kovoti su stresu. Apie gerai psichologiją veikiančią spalvinimo veiklą pradėjo kalbėti įvairių sričių specialistai – psichologai, gydytojai, pedagogai. Tikinama, kad spalvinimas atskleidžia žmogaus kūrybiškumą, atpalaiduoja smegenis, padeda atsikratyti neigiamų minčių ir streso, skatina giliau pažinti save, net palengvina fizinius skausmus. Įdomu, kad spalvinimo naudą sveikatai jau XX a. pradžioje buvo pastebėjęs ir šveicarų psichiatras Karlas Gustavas Jungas (jis savo pacientams duodavęs spalvinti mandalas).

Panaši tendencija matoma ir Lietuvoje. Per pastaruosius metus buvo išleista daugybė užsienio autorių spalvinimo knygų. Galime pasidžiaugti ir spalvinimo knygomis, kurios populiarina Lietuvos istoriją, kultūros paveldą (pvz.: leidyklos „Aukso žuvys“ serija „Mažųjų Lietuvos istorija“ arba „Baltų lankų“ leidyklos išleista Marijos Puipaitės „Spalvinimo skrynia. Treasures of Lithuania“). Tai rodo, kad pedagogai, kultūros darbuotojai vis labiau supranta, jog populiarūs, šiuolaikiška forma yra efektyvus mokymosi, pažinimo būdas.

Šio užsiėmimo populiarumas neliko nepastebėtas ir atminties institucijų. 2016 m. Niujorko medicinos akademijos biblioteka socialiniuose tinkluose paskelbė savaitės trukmės spalvinimo festivalį *#ColorOurCollections* (*#NuspalvinkMūsųKolekcijas*), kurio tikslas – pateikti visuomenei suskaitmenintų, spalvinimui pritaikytų bibliotekos eksponatų vaizdus, kuriuos socialinių tinklų naršytojai gali nemokamai atsisiųsti, nuspalvinti, nufotografuoti ir įkėlę į savo

platformas dalytis jais su kitais. Tokiu būdu kultūros institucija viešina savo kolekcijas, padaro jas prieinamas net ir tai visuomenės daliai, kurios atstovai galbūt nėra nuolatiniai bibliotekų ar muziejų lankytojai. Spalvinimo veikla besimėgaujantys internautai lavina savo kūrybiškumą, patiria geras emocijas ir susipažįsta su kultūros paveldu.

Netrukus prie šios akcijos prisijungė ir kitos institucijos: archyvai, kolegijos, meno galerijos, universitetai (pvz.: Vatikano biblioteka, ES skaitmeninė kultūros paveldo platforma „Europeana“, Kembridžo universiteto biblioteka ir daugelis kitų). Šis spalvinimo festivalis vyksta kiekvienais metais, daugiau informacijos apie jį galima rasti Niujorko medicinos akademijos bibliotekos interneto svetainėje <http://library.nyam.org/colorourcollections/>. Smagu, kad tarp kitų žymių institucijų iš viso pasaulio galima pamatyti ir Lietuvos muziejų (LDM padalinio Palangos gintaro muziejaus, Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų) parngtas spalvinimo knygas.

„Spalvink Vilnių“: atrask Lietuvos muziejų rinkinius

Projekto „Spalvink Vilnių. Miesto įkūrimas“ įgyvendinimo metu buvo numatyta panaudojant skaitmeninį Lietuvos muziejų turinį parengti dvi – tradicinę ir interaktyvią – spalvinimo knygas.

Visų pirma, iš daugybės Lietuvos integralioje muziejų informacinėje sistemoje (LIMIS) aprašytų tapybos, grafikos darbų Vilniaus tema buvo atrinkta 15 vaizdų, kurie buvo susieti į vientisą pasakojimą apie Vilniaus įkūrimą pagal šias temas: „Kunigaikštis Gediminas“, „Gediminaičiai“, „Medžioklė“, „Gedimino sapnas“, „Gedimino pilis“, „Vilniaus upės“, „Vilniaus miestas“, „Įvairių kultūrų miestas“, „Vilniaus globėjas“, „Vilniaus žemėlapis“; pasakojimas buvo kuriamas remiantis istoriniais šaltiniais, skaitant kunigaikščio Gedimino laiškus ir legendas apie Vilnių.

Nuo pat pradžių projekto rengėjai susidūrė su problema – kaip papasakoti istoriškai ir ikonografiškai pagrįstą pasakojimą apie sostinės įkūrimą, jei Lietuvos muziejų rinkiniuose nėra išlikusio

nė vieno Vilniaus atvaizdo, siekiančio XIV a. Visi darbai Vilniaus tema buvo sukurti daug vėliau: vienas seniausių vaizdų yra Franco Hogenbergo „Vilniaus miesto planas“, sukurtas 1581 m. Būtent dėl to, rengiant spalvinimo knygas, istorijos faktai, legendinių pasakojimų liudijimai ir ikonografiniai vaizdai buvo dažnai susieti asociatyviniu principu, pavyzdžiui: temai „Medžioklė“ kaip vienas iš papildomų vaizdų parinktas XIX a. nežinomo dailininko sukurtas „Stumbras“. Neretai projekto rengėjai pasikloviė menininkų fantazijos galia skrosti šimtmečius: temai „Gedimino pilis“ buvo atrinktas M. E. Andriolio (1836–1893) grafikos darbas „Gedimino pilies statyba“, sukurtas 1882 m. Dailininkas negalėjo žinoti, kaip iš tiesų pilies statybos vyko, tačiau argi meno kūrinys neturi galios mus įtikinti, kad vyko būtent taip, kaip dailininko vaizduotė padiktavo. Galų gale, nei tradicinė, nei interaktyvi spalvinimo knygos ir nepretenduoja tapti istorinių žinių vadovėliu.

Nuostabių dailės kūrinių apie kunigaikštį Gediminą, Vilniaus istoriją, apylinkes, architektūrą sukūrė A. Boca, M. E. Andriolis, J. Peška, F. Benua, K. Vilčinskis, K. Račinskas, I. Trutnevas, J. Kamarauskas, V. A. Jonynas, V. Petravičius ir daugelis kitų šiuolaikinių menininkų, kurių darbų nebuvo galima panaudoti dėl autorių teisių galiojimo. LIMIS sistemoje pateiktus skaitmeninius jų vaizdus dailininkė Rūta Mozūraitė pritaikė spalvinimui pieštukais, akvarele tradicinei knygai ir sukūrė jų spalvinimo zonas interaktyviai knygai (buvo naudojamos programos *Adobe Illustrator*, *Adobe Photoshop*). Galima pasidžiaugti dailininkės iniciatyva išlaikyti kūrinio autoriaus liniją, pritaikant spalvinimui, kaip įmanoma mažiau ją iškraipyti, pateikti vartotojui kiek galima autentiškesnį nespalvotą kūrinio vaizdą. Be to, interaktyvios knygos spalvinimui dailininkė parinko subtilią pastelinių spalvų paletę, sukūrė animuotų detalių.

Tradicinė spalvinimo knyga gali būti naudojama Lietuvos dailės muziejaus edukaciniuose užsiėmimuose, o ją PDF formatu iš LDM svetainės www.ldm.lt gali atsisiųsti visi, mėgstantys spalvinti pieštukais ar kitomis įprastomis spalvinimo priemonėmis. Šalia kiekvieno spalvinimui skirto paveiksluko atvaizduotas QR kodas, kurį

Nežinomas dailininkas „Gediminas ir Vytenis“
(fragmentas). XIX a. (LDM)

Juozas Kamarauskas „Vilnius. Pilis“.
1893 m. (LDM)

Nežinomas dailininkas „Šv. Kristoforas“.
XIX a. (LDM)

išmaniuoju įrenginiu nuskaite spalvintojai bus nukreipti į Lietuvos muziejų kolekcijų portalą www.limis.lt, kur pateikiamas spalvinamo paveiksluko originalas ir svarbiausia informacija: kūrinio autorius, pavadinimas, sukūrimo data ir kt. Tokiu būdu Lietuvos kultūros paveldas tampa čia pat ranka pasiekiamas ir susijęs su malonia veikla.

Spalvinimo knyga PDF formatu bus įkelta į Niujorko medicinos akademijos bibliotekos organizuojamo metų spalvinimo festivalio *#ColorOurCollections* interneto svetainę <http://library.nyam.org/colorourcollections/>. Šis festivalis vyks 2019 m. vasario 4–8 d.

Interaktyvi spalvinimo knyga-žaidimas veikia Lietuvos dailės muziejaus interneto svetainėje <http://www.ldm.lt/spalvink-vilni>. Spalvinti galima naudojantis ir planšetiniais kompiuteriais, ir išmaniaisiais telefonais. Programinę įrangą šiam žaidimui sukūrė LIMIS sistemos administratorius Arnoldas Urbelis. Projekto įgyvendinimo metu buvo numatyta, kad interaktyvi knyga pateiks daugiau informacijos apie Lietuvos muziejų rinkinius: šalia 15 tik spalviniui atrinktų vaizdų žaidimo dalyviai galės pamatyti ir daugiau su kiekviena tema susijusių meno kūrinių, spalvindami bus maloniai nustebinti animuotomis detalėmis. Nuspalvinus dalį iliustracijos, žaidimo dalyviams pateikiama papildoma įdomi informacija, susijusi su Vilniaus miesto istorija.

Projekto rengėjai tikisi, kad ir tradicinis spalvinimas, ir interaktyvus žaidimas ne tik suteiks malonių pojūčių, bet ir paskatins vaikus bei suaugusiuosius domėtis muziejuose sukauptomis kolekcijomis. Knygų rengimą parėmė Lietuvos kultūros taryba, planuojama, kad tai bus tęstinis projektas.